

SZEMLE

ÁGOSTON MAGDOLNA AZ OROSZ TÖRTÉNELMI FORRÁSOK TERMINOLÓGIÁJA Szombathely, Savaria University Press, 2004. 296 p.

Az orosz történelmi terminológia speciális problémát jelent a nyugati kultúrkör fogalmaiban szocializálódott történészek számára: nemcsak a Nagy Pétert megelőző, de sok tekintetben még az utána következő korszakok vonatkozásában is.

Ágoston Magdolna könyve nem fogja át az egész orosz történelmet, hanem annak korai korszakával foglalkozik. A bevezetés egyértelmű eligazítást nyújt abban a tekintetben, hogy mely időszak terminológiáját vizsgálja a szerző: a kronológiai kereteket egyrészt a 12. század, másrészt a 16. század közepe jelentik. Ez az időbeli behatárolás politikátörténeti szempontból célszerű, hiszen a 12. században – a ljubeci gyűlést (1097) követően – a Rusz a politikai felbomlás korszakát élte, s a század második felében már a részfejedelemségek korszaka vette kezdetét. A 16. század derekán, az orosz területek Moszkva által történt egyesítését követően pedig a moszkvai állam olyan hatalmas területi terjeszkedésbe kezdett (Kazany, Asztrahany meghódítása), amelynek eredményeként már egy multikulturális birodalomra vált. Kézenfekvő volt tehát a szerző számára, hogy a kiválasztott időintervallumban a földrajzi kereteket döntően a Vlagyimiri Nagyfejedelemség egyre bővülő területe, valamint Novogorod és Pszkov, illetve a hozzájuk tartozó területek képezzék, amelyeket 1478-ban, illetve 1510-ben hódítottak meg és csatoltak birtokaikhoz a moszkvai uralkodók.

A vizsgálat kulcsfontosságú szempontjai, természetesen, nem annyira a kronológiai és földrajzi behatároltságban, mint inkább a tematikában és a forrásbázisban keresendők. Az előbbire nézve a szerző tömör megállapítását idézzük: „Tematikusan a politikai felépítményre, a gazdasági és társadalmi viszonyokra, valamint a mindennapi életre vonatkozó szavak és kifejezések kerültek kiválasztásra.”

A könyv a bevezetés mellett négy részből áll, melyek címei a következők: 1. *Állam és társadalom*, 2. *Társadalom*, 3. *Gazdaság*, 4. *Életmód*. Mindegyik rész több alfejezetre oszlik: így például önálló és terjedelmes alfejezet tárgyalja az egyház és a pravoszláv vallás kérdését a második részben, de itt kap helyet a Vagyoni és tulajdonjogi kapcsolatok című alfejezet is. A tematikai gazdagság nem teszi lehetővé, hogy akár csak az említés szintjén foglalkozzunk az egyes alfejezetekkel, ezek felfedezését az olvasóra hagyjuk.

Ami a forrásokat illeti, tiszteletet parancsoló bibliográfiával találjuk szembe magunkat, mind a bibliográfia terjedelme, mind a források típusa tekintetében. A szerző nem levéltári, hanem publikált anyagokat vizsgált meg, de tekintettel a kiadott források nagy mennyiségére, valamint a munka jellegére, ilyen irányú kutatásra nem is volt szükség. Bőséges a bibliográfiában az okleveles anyag, de bekerültek a jogalkotás dokumentumai, a katonai szolgálokra, az adózásra vonatkozó összeírások, az évkönyvek egy része, sőt még a diplomáciai kapcsolatokra vonatkozó kiadott források és az irodalmi emlékek is.

A könyv módszertanának ismertetéséhez ismét a szerzőt idézzük: „A terminológia-gyűjtemény maga történelmi források felhasználásával készült, a jelentést azonban szótárak, lexikonok és a korra vonatkozó szakmunkák segítségével pontosítottam.” Ez a módszer nehézzé teszi a könyv műfajának meghatározását: analízisjellege miatt keverednek benne a szótár és a terminológiai kézikönyv sajátosságai. Bár kétségtávolú akár önálló műfajnak is tarthatjuk e megoldást. Az önálló műfaj jelleget jobban kidomboríthatta volna, ha a terminusok magyarázata mellett szerepelne az előfordulás helyére való hivatkozás (ettől a szerző terjedelmi okok miatt tekintett el), a problematikusabb esetekben pedig akár egy rövid idézet. Ezek a szempontok azonban már valóban a téma professzionális művelőinek még szűkebb körére korlátozták volna a könyv olvasótáborát. A szócikkek cirill betűs közlése mellett viszont talán célszerű lett volna megadni azokat magyar fonetikus átírásban is: egy ilyen megoldás ugyanis jelentősen növelhette volna a mű felhasználóinak körét, mind a hallgatók, mind a történelemtanárok közt.

A könyv bevezetője és a hátlapján található ajánlás egyaránt hangsúlyozza, hogy az összeállított terminológiából megállapítható: a novgorodi, pszkovi területek történelmi útja eltért a Moszkva központú részekétől, úgy a hatalmi szerkezet, mint az igazgatás, adózás terén. Ezen a ponton szintén felvetődik, hogy lehetséges lett volna egy másik megközelítés: nevezetesen a földrajzi alapon való csoportosítás mint legfőbb rendezőelv alkalmazása. Így sokkal szembetűnőbbek lehetnek volna a regionális különbségek, amelyek az egyes szócikkek szintjén a kommentárokból valóban kiderülnek.

A könyvet az orosz súly- és mértékegységekről, valamint az időszámításról és a fontosabb egyházi ünnepekről szóló kiváló tájékoztató zárja, a mellékelt mutató pedig jól kezelhetővé teszi a könyvet. További érénye a kötetnek, hogy korabeli ábrázolásokat és rekonstrukciós rajzokat is közöl, amelyek nemcsak színesítik a munkát, de a jobb megértést, a korszellem megidézését is segítik. Összefoglalásképpen le kell szögeznünk, hogy hiánypótló munka született Ágoston Magdolna tollából. Akik behatóbban kívánnak

foglalkozni a korszak történelmével, azok számára megkerülhetetlen lesz ez a 3877 terminust tartalmazó kézikönyv.

Sashalmi Endre